

نقد و بررسی

فلسفه کانت

در «تئوری شناخت» و «مابعدالطبیعه»

سید محمدرضا علوی سرشکی

www.alavisereshki.ir

www.alavisereshki.com

سرشناسه: علوی سرشکی، سید محمدرضا، ۱۳۲۶ هـ.ش -
 عنوان و نام پدیدآور: نقد و بررسی فلسفه کانت در تنوری شناخت و
 مابعدالطبیعه / نویسنده محمدرضا علوی سرشکی.
 مشخصات نشر: قم: مطبوعات دینی، ۱۳۹۲.
 مشخصات ظاهری: ۳۲۰ ص.
 شابک: ۴ - ۰۰۴ - ۱۴۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸
 وضعیت فهرست نویسی: فیا
 یادداشت: کتابنامه.
 موضوع: کانت، ایمانوئل، ۱۷۲۴ - ۱۸۰۴ م. -- تفسیر و نقد.
 موضوع: فلسفه آلمانی -- قرن ۱۸ م.
 موضوع: مابعدالطبیعه.
 موضوع: شناخت (فلسفه)
 رده بندی کنگره: ۱۳۹۲/ع۸ن۷/ب۲۷۹۸
 رده بندی دیویی: ۱۹۳
 شماره کتابشناسی ملی: ۳۷۴۱۹۱۶

نقد و بررسی فلسفه کانت در تنوری شناخت و مابعدالطبیعه

سید محمدرضا علوی سرشکی

مطبوعات دینی

رقعی/۳۲۰

اول/۱۳۹۲

انصارالمهدی/۱۰۰۰

قیمت/۱۱۰۰۰ تومان

شابک: ۴ - ۰۰۴ - ۱۴۵ - ۶۰۰ - ۹۷۸

خیابان ارم، شماره ۲۸۵

تلفن: ۷۷۴۹۳۶۱ - ۷۷۴۲۸۴۷

دورنگار: ۷۷۴۹۳۶۲ اتیار: ۷۷۳۵۹۳۱

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار مؤلف در چاپ دوم
۱۵	پیش‌گفتار مؤلف در چاپ اول
۲۱	کانت کیست؟
۳۳	قضایای تحلیلی و ترکیبی

دفتر اول: عناصر شناخت‌های «متعالیه»

بخش اول: «شناخت‌های متعالیه در قوه حس»، نزد کانت ... ۴۵

۴۶	۱- «تصورات»، مبنای نخستین جز حسگانی ندارند
۴۶	۲- «حسگانی» هم، کاری جز تولید تصور ندارد
۴۷	۳- «زمان» و «مکان»، از شناخت‌های ماقبل تجربی‌اند
۴۷	۴- «مکان»، تنها صورت حس بیرونی است و «زمان» تنها صورت حس درونی است

نقد و بررسی ما بر «شناخت‌های متعالیه قوه حس» ... ۵۵

۵۶	۱- «تصورات حسی» تنها تصورات نخستین نیستند
۵۸	۲- «کار حس»، تولید تصدیقات حسی هم هست
۶۱	۳- ادراک «زمان» و «مکان»، ماقبل تجربی هستند
۶۲	۴- «مکان»، صورت «تصورات حسی اجسام» در درون، هم هست

بخش دوم: شناخت‌های متعالیه «در تصدیقات و فاهمه» ۶۷

فصل اول: مقولات دوازده‌گانه ماقبل تجربی فاهمه (کم و کیف و جهت و اضافه) تنها بر محسوسات جریان دارند . ۷۱

نقد ما بر مقولات کانت: مقولات کانت، بعضاً «مابعد تجربی عقلی» اند، مثل کلیت و... و بعضاً «ماقبل تجربی» اند اما متعلق به «حسگانی» هستند، مثل یقین به وجود محسوس‌مان در خارج که متعلق حسگانی هست نه متعلق به «فاهمه» همچنین مقولات هم اختصاص به محسوسات ندارند ۷۷

فصل دوم: «شاکله» یا علامت‌های راهنمای تطبیق

مقولات بر «محسوسات». ۸۹

نقد ما بر شاکله: این که مفاهیم فوق چنین علامتی نیستند . ۹۰

فصل سوم: مربوط به اصول بدیهی مورد ادعای کانت

است، همچون اصول بدیهی کمیت، کیفیت، اضافه و جهت که چون نقد و بررسی ما در قسمت پای گذشته برای نقد و بررسی این اصول کفایت می‌کند، در متنی که باب عجالتاً حذف شده است). ۹۹

بخش سوم: شناخت‌های متعالیه در «استدلال‌های عقلی»

۱۰۱..... مابعدالطبیعه»

فصل اول: «ادعای کانت درباره تولید مفهوم‌های ذهنی «روح»

«جهان»، «خدا»، توسط مطلق‌گرایی عقل ۱۰۲

نقد ما: «عقل»، مطلق‌گرا نیست و مفهوم‌های فوق، ذهنی

محض نیستند بلکه حاکی از واقعیت‌اند ۱۱۵

فصل دوم: ادعای کانت بر وجود «مغلطه» و «تناقض» در «استدلال‌های

مابعدالطبیعه» ۱۲۷

۱- ادعای کانت بر وجود مغلطه در «روح‌شناسی»: ۱۲۹

۱. شناخت «من اندیشنده»، از خودم به عنوان «فاعل

شناخت» تنها این است که می‌دانم هستم اما نمی‌دانم که

واقعاً فی‌نفسه چیست و نیز شناخت من از خودم به عنوان «فاعل

شناخت»، «شناختی حسی»، نیست (تا طبق گفته‌های کانت در

حسگانی و فاهمه) مشمول منسوب شود لذا اعتبار شناختی هم

ندارد. ۱۳۰

۲- شناخت «من اندیشنده»، از خودم تنها به عنوان «متعلق

و مورد شناخت»، گرچه «شناختی حسی» است لکن «شناخت

حسی»، هرگز شناخت‌کنه ماهیت «موجودی فی‌نفسه» نیست ۱۳۲

۳- بنابر ایدئالیسم کانت، جمله «من موجود غیرقابل تقسیم

هستم و محسوسات خارجی، قابل تقسیم‌هستند» تنها بیان

دو نوع احساس من است و قضیه‌ای تحلیلی یعنی تحلیل

احساسات من است نه شناخت دو موجود فی‌نفسه خارجی. ۱۳۵

شرح ایدئالیسم کانت ۱۳۶

نقد و بررسی ما بر «ادعای کانت بر وجود مغلطه در روح‌شناسی

دکارت» ۱۳۶

۱- این گفته کانت که شناخت ما با شناخت حسی، شروع

می‌شود، صحیح نیست ۱۳۷

۲- و نیز این گفته کانت که ما از «موجودات فی‌نفسه»، هیچ

شناختی نداریم باز صحیح نیست ۱۳۸

۳- ایدآلیسم کانت هم صحیح نیست ۱۳۸

۴- وحدت آگاهی و وحدت واقعی فاعل اندیشنده ۱۴۰

نقد و بررسی روح‌شناسی کانت ۱۴۳

۱- مکان، صورت تصورات حسی در درون ذهن هم‌هست ۱۴۶

نقد ما بر ایدآلیسم کانت ۱۴۷

اجزاء سه‌گانه قیاس بر «جوهریت نفس» ۱۵۲

استمرار و ثبات نفس در طول زمان ۱۵۷

۶- اعتراف کانت به «بقای نفس» ۱۶۴

۷- سه قسم «من» در فلسفه کانت و نقد آن ۱۶۸

خطا در نقل کانت از «فلسفه دکارت» ۱۸۹

۲. ادعای کانت بر وجود تناقض در استدلال‌های مابعدالطبیعی در

«جهان‌شناسی» و نقد ما بر کانت ۱۹۳

- نخستین مسئله: جدلی‌الطرفین نزد کانت ازلیت جهان

است ۱۹۷

نقد ما: این مسئله جدلی‌الطرفین نیست ۲۰۰

- دومین مسئله: مربوط به ماده و طبیعت ۲۰۳

نقد و بررسی ما.....	۲۰۶
- سومین مسئله: اراده آزاد	۲۱۳
نقد بررسی ما: این مسئله، جدلی الطرفین نیست ...	۲۱۹
اقسام علیت و سرمنشأ اراده در انسان.....	۲۲۵
- چهارمین مسئله: اثبات واجب الوجود.....	۲۳۱
نقد ما: این مسئله نیز از مسائل جدلی الطرفین نیست	۲۳۹
۳. ضعف استدلال‌های «خدانشناسی» نزد کانت	۲۴۳
نقد کانت بر «برهان وجودی».....	۲۴۶
نقد ما بر کانت.....	۲۵۰
نقد کانت بر «برهان حدوث»	۲۵۳
نقد ما بر کانت.....	۲۵۷
نقد کانت بر «برهان نظم».....	۲۶۱
نقد ما بر کانت.....	۲۶۹

دفتر دوم: روش‌شناسی متعالی «علوم و فلسفه» ۲۷۹

روش‌شناسی متعالی کانت ۲۸۰

الف: خطاپذیری «فلسفه» و خطاناپذیری «علوم تجربی» ۲۸۰

ب: همه «گزاره‌های فلسفه»، «تحلیلی» هستند ۲۸۱

ج: روش «ریاضی» از جزئی به کلی است و روش «فلسفه»

بالعکس ۲۸۴

«نقد ما بر روش‌شناسی متعالی کانت» ۲۸۵

الف: خطاپذیری «علوم تجربی» ۲۸۶

ب: گزاره‌های «فلسفه» غالباً، ترکیبی هستند ۲۹۰

ج: فلسفه و ریاضیات هر دو از جزئی شروع می‌کنند و به

کلی می‌رسند سپس در توسعه دادن به آگاهی، از کلی به

جزئی بازمی‌گردند ۲۹۲

دیدگاه کانت درباره نومن و فنومن ۲۹۵

نقد و بررسی راسل و دایلمون ۳۰۱

نقد و بررسی ما بر دیدگاه کانت ۳۰۳

گفتار مرحوم «علامه طباطبایی» ۳۱۰

نقد و بررسی ما بر گفتار «علامه طباطبایی» ۳۱۱

فهرست منابع و مآخذ ۳۱۹

پیش‌گفتار مؤلف در چاپ دوم

حدود سال ۱۳۷۰ هجری شمسی، من مشغول مطالعه کتاب «سنجش خرد ناب» و کتاب مربوط به فلسفه کانت شدم و دو سال تمام پیوسته بر روی کتاب «سنجش خرد ناب» تمرکز عمیق کرده و فیش‌برداری و علامت‌گذاری نمودم. حدود سه سال درباره برداشت خود از کتاب مذکور و تطبیق آن با نقلیات دیگران، مثل کاپلستون و راسل و غیره مشغول بودم و نیز ماحصل تألیف خود را توسط دوست اخوی (سید علی علوی ایمنی آقای احمد راسخی که شاگرد جناب استاد آقای رضا داوری اردکانی بود، خدمت ایشان نشان دادم و ایشان پس از مطالعه آن را مناسب برای چاپ دیدند و سفارش به چاپ آن نمودند.

بعد نیز توسط یکی از شاگردان خودم بنام آقای سید عباس طباطبایی فر که همزمان، شاگرد آقای مصطفی ملکیان بود به ایشان داده و پس از مطالعه، جناب آقای مصطفی ملکیان نیز سفارش چاپ آن را کردند و بالاخره برای آن که از جهت گروه «فلسفه حوزه علمیه» نیز مورد تأیید قرار بگیرد، خدمت حضرت آیت الله مصباح یزدی دادم که ایشان و گروه فلسفه‌شان (مسئول گروه

فلسفه آقای غروی‌ان) تأییدشان را مکتوب نموده و آن را مناسب چاپ معرفی کردند که در نتیجه جزوه اینجانب بنام کتاب «نقدی بر فلسفه کانت» توسط «دفتر انتشارات اسلامی» وابسته به «جامعه مدرسین حوزه علمیه قم» چاپ شد و در اختیار طالبین قرار گرفت و بخصوص مورد توجه دانشگاهیان عزیز واقع شد. و پس از چندی نسخه‌های آن، تمام و نایاب گردید.

اینجانب بخاطر اشتغال به تدریس، موفق نمی‌شدم دوباره به تحقیق و نقد و بررسی فلسفه کانت بپردازم ولی بالاخره در ضمن اشتغال به تدریس، باز بطور جدی در فرصت‌های مناسب، در مدت بیش از ده سال مطالعه مجدد روی ترجمه‌های فلسفه کانت به فارسی و عربی در قسمت شناخت و مابعدالطبیعه از قبیل: «نقد عقل محض»، «تمهیدات»، «فلسفه اخلاق»، «فلسفه حقوق»، «فلسفه فضیلت»، «مابعدالطبیعه اخلاق»، «قوه حکم»، «صلح پایدار» کانت و غیره پرداختم و در کتاب‌های «فلسفه اخلاق»، «فلسفه حقوق» و «فلسفه سیاسی» که تألیف کردم، خصوصاً مدعیر نقد و بررسی دیدگاه کانت در آن‌ها شدم تا مجموعه دیدگاه‌های کانت برای من کاملاً روشن شده و مورد نقد و بررسی قرار گرفت و بالاخص این بار، علاوه بر مطالعه دوباره و عمیق کتاب «سنجش خرد ناب»، ترجمه آقای ادیب سلطانی و نیز ترجمه عربی آقای موسی وهبه که ویراست دوم «نقد عقل محض» کانت را ترجمه کرده بود و ترجمه آقای احمد شبیانی که همچون کتاب سنجش خرد ناب، حاوی ویراست اول و دوم کتاب کانت بود، بنام کتاب «نقد عقل مجرد» مطالعه نموده و به تطبیق ترجمه‌های سه‌گانه با هم و نیز با برداشت‌های کاپلستون در تاریخ فلسفه‌اش از کانت و برداشت راسل در تاریخ فلسفه

غرب‌اش و برداشت آقای ای. سی. یوئینگ از فلسفه کانت در کتابش بنام «شرحی کوتاه بر نقد عقل محض» و برداشت‌های دیگران همچون یوستوس هارتناک و هایدگر و غیره پرداختم.

در نتیجه آنچه را مورد اتفاق همه بود، در کتاب خودم آوردم تا سوء تفاهم نشود که این مطالب برداشت شخصی من است، بالاخص کتاب کانت که به زبان آلمانی نوشته شده است و نوع ناقلین آن از ترجمه‌های انگلیسی، عربی، فارسی و امثال آن استفاده کرده‌اند و احتمال برداشت شخصی در همه آن‌ها می‌رود.

اما وقتی دو یا سه ترجمه، آن هم با نقل فیلسوفان بزرگی همچون کاپلستون و راسل و آقای ای. سی. یوئینگ و... با هم تطبیق شود و به نظر اساتید فلسفه رسانده شده و مورد تأیید قرار گیرد، عادتاً دیگر جای سوء تفاهم نباید باشد، گرچه انسان، خالی از خطا نیست.

اما از آنجا که اینجانب پس از این تعمیق و تطبیق متوجه شدم که بر خلاف فلسفه سایر فیلسوفان، «فلسفه کانت» که بقول معروف، سنگین‌ترین، پیچیده‌ترین و حجیم‌ترین فلسفه در تاریخ بشر است، ناقلین محترم نیز هیچکدام موفق نشدند به تنهایی و بطور کامل «فلسفه کانت» (در مورد شناخت و مابعدالطبیعه) را فرا گیرند، چه رسد به این که آن را بطور کامل نقل کنند و لذا نوعاً فلسفه کانت در «تاریخ فلسفه» کاپلستون، «تاریخ فلسفه غرب» راسل و «شرحی کوتاه بر نقد عقل محض» یوئینگ، بطور خلاصه ولی ناقص و آن هم با کم و بیش خطا و تعارض و تناقض نقل می‌شود؛ اما این برادر کوچک شما که بعد از چاپ اول بیش از ده سال تحقیق و تعمق خاص به همه

ترجمه‌های سه‌گانه و شرح و نقد دیگران و مطالعه عمیق و گسترده و تألیف درباره فیلسوفانی که فلسفه کانت ناظر به آن‌ها است، مثل (فلسفه هیوم، دکارت، جان لاک، بارکلی و هابز) به طور کامل و جامع به فلسفه کانت مطلع شدم (بالاخص روح‌شناسی کانت که به قول خودش قلب فلسفه‌اش را تشکیل می‌دهد و نوعاً ناقص نقل کرده‌اند) به نقد و بررسی آن پرداخته و در مواردی که به فهم تازه‌ای (که دیگران متوجه آن نشده‌اند) رسیدم، در نقل آن، عین عبارات کانت را لااقل با ترجمه آقای ادیب سلطانی «سنجش خرد ناب» که ترجمه‌ای بسیار فاخر و زیباست، نقل کردم؛ با تذکر این که هم ویراست اول (A) و هم ویراست دوم (B) را با شماره دقیق صفحه لاتین آن آوردم، که خواننده هم خود بطور مستند به تطبیق فهم من با عبارات کانت اقدام کند و از نقل عبارات ترجمه‌های دیگر بخلد. ان که کتاب خیلی حجیم نشود، خودداری کردم.

در عین حال، تقاضای مستمندانه از خوانندگان عزیز دارم که اگر خطایی در «نقل» و یا در «نقد من» مشاهده کردند، بنده را مطلع نمایند و قبلاً از لطف‌شان تشکر می‌نمایم، باشد تا قدمی در راه پیشرفت علوم انسانی برداشته باشیم.

برادر کوچک شما

سید محمدرضا علوی سرشکی

۱۳۹۲/۳/۱۸ هجری شمسی